

Erdély művének negyedik részében rendkívül érdekes, részben az addigi álomrekonstrukciótól elütő jellegű záró, összefoglaló darab szerepel. Két ember beszélget itt, de lassacskán rádöbbenünk, hogy az egyik nincs is jelen: egy vetítövásznonról válaszolnak neki, két síkon zajló dialógust látunk és hallunk. A párbeszédnek furcsán rímelvek vagy összekuszálódnak. Végül a vászon mögül előlép a valódi szereplő: mintha álomfigura találkozná álombeli hősével. Így kerekedik ki egészszé a film és az álom nyelvének rokonságát vizsgáló formanyelvi kísérlet.

Külön kell szólnunk Erdély Tavasz kivégzés című alkotásáról is. A film alapjául szolgáló novellája azóta megjelent nyomtatásban is. Hangja, modora Kafka hideglelés, tárgyias próza-hangját idézi, s kevésbé az avantgárd stílusát vagy formanyelvét. A film is ilyen: rokon is, meg el is üt többi művétől. Miként a Verzióban, van benne vízió-betét, de alig választható el a valóságtól, hang, forma, dallam, minden ugyanolyan, mint ébrenlétünk-kor. A teljesen abszurd valóság már nem igényel formanyelvi abszurdumot, elrugaszkodást; inkább szikár, regisztráló, tárgyilagos modort. (Pince a kartotékokkal, guillotine a főtéren, közönyös rokonok és turista kíváncsiskodók stb.: maga az írás, az alaphelyzet is Kafka, a Per és a Kastély ötvözete).

Érdekes a film kísérőzenéje, mely szerves anyaggá válva épül bele a mű egészébe. Debussy friss, tavaszi impresszionizmusa érdekes kontrasztot ad, a film nyelve ugyanis nem impresszionisztikusan lebegő, ellenkezőleg: dokumentum-realista. Halálos iróniája: az ábrázolt abszurd alaphelyzet, események, emberi viselkedések természetesnek vétele.

Formanyelvi kísérleteket emlegettünk többször is. Beszámolónk végén pedig „halálos iróniáról” szólhattunk. Ez utóbbihoz több szükségeltetik, mint kísérletező formai tehetség. A szemléletmód, a gondolkodás eredetisége. Erről győznek meg Erdély Miklós filmjei.

BIKÁCSY GERGELY

A bibliográfiák bibliográfiája

Jáki László újból igényes munkával örvendeztette meg a neveléstudomány és a neveléstörténetírás művelőit. Legújabb összeállítása az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) kiadásában jelent meg. Ez a munka a hazánkban megjelent összeállításokat, bibliográfiákat teljességre törekvően mutatja be a kezdetektől 1992-ig. Jáki csak a magyar szerzők munkáit veszi számba. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a bemutatott bibliográfiák – témától függően – ne tartalmazzanak külföldi vonatkozású anyagot.

Miért is hasznos e munka lényege?

A felhalmozódott tudásanyagot a bibliográfiák rendszerezik, kezdve a kis részterülettől, folytatva az interdiszciplináris megközelítéseken át az átfogó jellegű munkákig, s természetesen az óvodától a felsőoktatásig valamennyi intézményre vonatkozó anyagot. Ide értjük a határterületeket érintő munkákat is. Ezeket a különböző területeken, szétosztva – folyóiratban vagy önállóan – megjelent bibliográfiákat gyűjtötte egybe Jáki László. Ezért bármilyen pedagógiai kutatásról legyen is szó, enélkül az *alapszöveg* nélkül nem lehet hozzákezdeni az érdemi munkához.

Az összeállító szerkezetileg is *jól áttekinthetően rendezte el* az összegyűjtött anyagot. Az első részben különféle témákra bontva közölte a bibliográfiákat. A második részben – a Könyvészetben – pedig az egyes bibliográfiák pontos adatait adta meg. Ezt kiegészíti egy szerzői-, valamint egy tárgymutató. Utóbbi tartalmazza azok neveit is, kiknek munkásságáról már készült áttekintés.

Az áttekintett témák sokaságát e helyen csak érzékeltetni tudjuk. Találunk benne: lexikonokról, enciklopédiákról, folyóiratbibliográfiákról és repertóriumokról összeállítást, egyes személyek munkásságát bemutató munkákat, tankönyvjegyzékeket, könyvkatalógusokat, az iskolai értesítőirodalom feldolgozásait, tantárgyi áttekintéseket, a gyermekirodalmi, a pszichológiai s más határterületek fontosabb publikációit összegyűjtő munkákat.

Az egyes személyek szakmai munkásságát bemutató bibliográfiák szinte az egész magyar neveléstörténetet felölelik, de tartalmazzák a ma élők munkásságát is (*Apáczaitól Zibolen Endréig*).

Igen fontosak azok a repertóriumok, melyek egy-egy folyóirat részleges, vagy teljes feldolgozását adják. Ilyenek az újabbak közül például a *Földrajztanítás* (1958-1971), *Gyógypedagógia* (1955-1980), *A Testnevelés Tanítása* (1955-1969) repertóriumai; a régebbiek közül a *Magyar Paedagógia* (1892-1950), *A Gyermek* (1907-1927).

A helytörténeti kutatások számára is hasznos segédlet ez a forrásmunka. Egy-egy iskolára vagy egy-egy település iskoláira vonatkozó irodalmat is összegyűjtötte a szerző, különös tekintettel az értesítőállományra. A megyei sajtóbibliográfiák is nélkülözhetetlenek a kutatás számára (Pl. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1841-1963. (Miskolc, 1964)

A tankönyvirodalommal foglalkozó tanárokat különösen érdekelhetik az OPKM állományában megtalálható, az ország legnagyobb tankönyvtárának kötetkatalógusai. Például összeállítás a gimnáziumi (1868-1944), a középtanodai (1867-1905), és a szakközépiskolai (1868-1945) tankönyvekről.

Érdemes Jáki munkáját alaposan tanulmányozni, mert megelevenedik a múlt, a pedagógia sokszínű világa és nem utolsósorban hasznos forrásanyag.

Jáki László: A magyar neveléstudomány forrásai. OPKM, Budapest, 1993. 345 p. (330 Ft)

HORÁNSZKY NÁNDOR

Gondolatok egy kézikönyv margójára

Egy kötet kapcsán – módszertanról, kutatásról, pedagógiáról

Csaknem öt és félszáz oldalnyi kézikönyvet írni a pedagógiai kutatások megértéséhez, elemzéséhez, végzéséhez: nagy vállalás. Bármilyen nagy, indokoltsága szinte magátólértetődő. Módszertani alapművekben gyakran terjedelmes az elméleti háttér, az alkalmazás-közeli kézikönyvek pedig többször esetlegesek, hiányosak, egyoldalúak. Másik fajta nehézséget okoz, ha – mint a pedagógia esetében is – többféle diszciplína módszertanát is igénylő vállalkozás összehangolásának szükségességéről van szó.

A társadalomkutatások módszertana egyszerre *időtlen*, mint a matematikai statisztika valószínűségi alapjai és ugyanakkor állandóan *változik*, az aktuális problémák új s újabb módszertani „lecsapódásaként” – szinte lehetetlen arra vállalkozni, hogy ez is, az is nem-hogy átláthatóvá, de megfoghatóvá váljék az érdeklődő felhasználó szakember számára.

A fenti kettősség kezelhető ad hoc szinten, s ez önmagában nem tekinthető illegitimnek, hiszen nemcsak piacot, hanem mindig új olvasót, új alkalmazót is talál az olyan közelítés, amely a – szinte sztenderd – szakirodalmat mintegy „feldúsítva”, a kurrens szükségleteknek való megfelelés céljából egészíti ki. A kettősség figyelembevétele azonban új minőséget is hozhat létre: az interdiszciplinaritás és a társadalomkutatási vizsgálódás